

Ugolini, *ARom.* xxiii, 51. I ja en trobem força testimonis en les darreres dècades del segle, com «si azembla hy va buyda, sens compliment de càrrega» en un doc. dels anys de Pere el Gran (1276-85), i sovint en Llull: «se maravella com havia lexada buyda de blat la cija» (*Blanquerna*, *NCl.* II, 36.17), «lo simi esquinçà lo alduff e atrobà:l tot buyt» (*Merav.* I, 210) i vegeu-ne d'altres en *AlcM.* Constatem, doncs, que des dels orígens la forma *buii*, *buidà*, és l'única usual en la llengua. Com que els significats i matisos tampoc no difereixen gaire dels moderns, per als detalls podem remetre als altres diccionaris.

Quant a pronúncia, poca variació també. El diftong és decreixent en la gran majoria del territori lingüístic, *buii*, *buià*, incloent-hi tot el Principat, els Comtats i les Illes fins al Nord valencià; des de cap a la Plana de Castelló més aviat se sent accentuat en la *i*, però és ben falsa la pronúncia *buii* que li atribueix *AlcM.*, car jo no l'he sentit enlloc com a bisflab; es tracta, però, d'una imprecisió, car deu voler dir *buii* (o almenys calia escriure *buii* en una notació fonètica), cosa que hauria estat correcta almenys en una gran part del domini dialectal valencià; en alguns punts es redueix a *wit* (almenys en el femení, on no hi ha ambigüitat), p. ex. *la viña wida*, sento netament a Morvedre (1961), etc. A la zona mixta de l'Alta Ribagorça hi ha formes amb variants diferents, resultants del trífong del període preliterari; en *wé* a Benasc: «la forrada ye bueda» «la galleda és buida» (*Feraz*, *ARib.*, 34-35), si bé fins allí i tot s'arriba al timbre *u* quan no és sota l'accent, *budar*: «ixo lelo ha budau la pitxella» «ese lelo ha vertido la medida de vino» (id.); com a masculí jo també vaig sentir-ho amb *ue*: *yé gwédo* ('el vas) és bui'.

No ens caldrà detenir-nos gaire en la qüestió dels orígens de la forma del llatí vulgar que reemplaçà la clàssica: l'explicació etimològica a base del ll. vg. *vōcirus* va quedar definitivament establerta el 1875, des dels articles clàssics i simultanis, en què la descobriren els dos grans lingüistes, H. Schuchardt (*Rom.* IV, 253ss.) i Vilhjalms Thomsen (*Rom.* IV, 257-62). Tot seguit es va veure que aqueixa forma no és una hipòtesi de lingüistes sinó que ja està documentada en inscripcions de la fi del S. II (*CIL* II, 4514, Carnoy, *Le Lat. d'Esp.*, p. 249).¹ No desaparegueren pertot, ni potser enlloc no desaparegueren de seguida, les altres formes usades en el llatí parlat. El castellà i el portuguès romangueren fidels a un vocalisme més clàssic, en una forma *VACIVUS* (cast. *vacío*, port. *vazio*); que amb evolució molt especial també ha passat al cat. *BACIU*, *-IVA* (i a alguna forma dial. oc. i it.); a Sardenya (i en algun dialecte it., *REW*, 9115) es mantingué una forma molt semblant a la més clàssica (*VACUUS*). A penes queda cap indici (o si de cas força dubtós) de pervivència d'aquesta en català.²

VOCIVUS no és una forma difícil d'explicar ni deguda a influències externes o anòmales. Hi ha tota una sèrie de mots on el llatí vulgar responia amb *ō* a una *ā* breu del clàssic, almenys en contacte directe amb una *v*. Veurem el cas de *COVA*, port. *covo* 'buit',³

imatge', i ja hem estudiat *BRŌFEC* (**vōfŕicus* per *vāfer*). En el cas de *VACARE* la forma en *ō* degué ser mirada com un vulgarisme vitand, insuportable; no sabem ben bé per què, molt possiblement perquè, confonent-se amb *VOCARE* 'criar, fer venir', introduïa una confusió intolerable en la llengua, com es veu pel passatge que esmento a continuació. En efecte, un esclau se'n serveix, fent-hi un joc de mots, una vegada en Plaute: «*Fac habeant linguam tuae aedes!* — *Quid ita?* — *quom ueniam, uocent*» (*Casina*, v. 527); literalment: 'fes que la teua casa tingui llengua; — Com s'entén? — Que quan jo vingui, «cridi»' (o sigui 'estigui buida').

Vegeu-ne més proves en Ernout-Meillet, s. v., ed. 1951, p. 1256, § 2. Pel que fa al participi en *-itus* afectant un verb en *-ARE* ja no és un fet tan poc comú: *implicitus*, *explicitus*, ll. vg. *PLICITUS* en lloc de *PLICATUS* (*JCor.*, *Voc. Ar.*, 96-97), ll. cl. *vetitus* de *vetare*, etc.

En la Romània *VOCITUS* és cosa de l'it., el gallo-romànic i el català, que no es pot dir que passí a l'O. de les nostres fronteres lingüístiques, tot i que *MzPi.* sembla voler implicar que no hi hagué aquest divorci remuntant al llatí vulgar, car en el seu article de 1920, a la *RFE* VII, 22-23, acumula una sèrie de manlleus catalans junt amb alguna forma molt dialectal que potser no ho és. Una forma alt-arag. *bueito*, *-ta*, corregué en efecte en docs. de la zona de Jaca, inventaris de 1341, 1365, 1378, 1402, 1403; «un arquibanch crebado; un arquibanch viello, *bueyto*; un gipon viello; un saquo de farina, viello, *bueyto*» (*BRAE* IV, 214, 215, 344, 359, 360), també en el ms. aragonès P del *LiAlex.* (1555d), que poden realment semblar autòctons i potser ho són si bé també es podria tractar de manlleus gascons o del mot català (amb una evolució com la de *buitre* en *bueitre*). En tot cas és catalanisme la variant alt-arag. *buydo* de 1429 i 1493, i el verb *buidar* que registra el *DHiAcEsp.* I l'ast. *boito* 'buit' aplicat a una embarcació³ és manlleu del gascò.

En passar del cat. al cast. el diftong *ui* traslladà l'accent a la *i*; i, per analogia dels participis en *-uido* (*imbuído*, *incluido*, *rebuído*, etc.), es desféu el diftong. D'ací el cast. *buido* 'acanalat, estriat (parlant d'una arma)', 'afilat', que va passar a l'ús castellà general i es convertí en un mot del castellà clàssic, però catalanisme, com ja reconegué i demostrà *MzPi.*, cf. els fr. *évidé* i *vidé*, amb el mateix ús. En aquest sentit el mot es documenta en castellà des de Pérez de Hita (1595); i en poetes de la segona meitat del S. XVII, ja apareix comptat com de tres síl·labes (ús tardà i secundari). Després apareix en els millors clàssics castellans: «no fue daga, ni pequeña, un puñal buido, más agudo que una lezna», Cervantes (*Quixote*, xxiii, *CIC.* VI, 92); «póngase en cobro todo confiado, / porque el cielo me dio vista buida, / y es penetrante la menor herida», Quiñones de Benavente, *Entremeses*, p. 652. Altrament remeto per a més detalls al *DCEC* s. v. *buido*. En conclusió, tenim doncs que *vocrus* no deixà descendència hereditària més enllà dels límits del català i el gascò.